

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

A. GERGELY András:

Futball-identitás és Kamerun jövője

Eredeti közlés/Original publication:

A. GERGELY András

2010, Kameruni egypártrendszerrel a futball-identitásig: miféle jövő? (Recenzió Vidacs Bea: Egy szebb jövő képei. A futball a kameruni közgondolkodásban c. kötetéről), *Afrika Tanulmányok*, 4. évf., 2. szám, 65–67. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.627

Dátum/Date: 2013. január/January

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

A. Gergely András: Futball-identitás és Kamerun jövője, *AHU MATT*, 2012, **pp. 1–7. old.**, No. 000.000.627, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Országos nagy könyvtárak

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, magyar szerző könyvének ismertetése, Vidacs Bea kulturális antropológus úttörőnek számító szociológiai vizsgálata, a futball szerepe a kameruni közgondolkodásban, nemzetkép, futball-világ bajnokság és a jövőképteremtés viszonya a kameruni „miniatűr” Afrikában

Hungarian African research, review article to a Hungarian Author's book, pioneering sociological study of Bea Vidacs cultural anthropologist, the role of the football

in the Cameroonian public opinion, vision of nation, vision of future and the Football World Cup in the miniature Cameroonian Africa

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

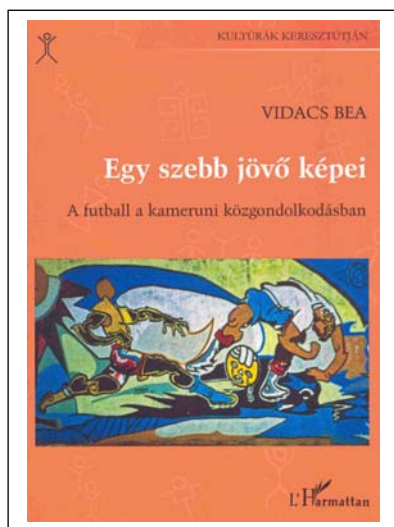
* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikánisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

FUTBALL-IDENTITÁS ÉS KAMERUN JÖVŐJE¹

(Foci-antropológia a „zombifikáció” és a posztgyarmati nacionalizmus között)

A. Gergely András

Gyakorlott olvasó könnyedén hozzászokik, hogy kedvenc újságjában vagy internetes oldalán ne csupán véletlen híreket, hanem a (talán) legfontosabbat, a focieredményeket találja meg legelőször. Rákészül, kattint, lapoz vagy egeret görget, de a legyűrhetetlen kíváncsiság egyhamar odavezeti, hogy a keresett információt mielőbb le vadássa. Hamari hír, megnyugtató vagy felajzó élmény, stabil állandóság benyomása... Rajongók, drukkerk, szolid érdeklődők és „átlagolvasók” információs minimuma ez. Ám ha folyamatba, időrendbe, jelentéstérbe helyezik, talán teljesen mást (is) jelent...?!

Kötetnyi terjedelemben a fociról ismeretközlő, népszerűsítő vagy kalandelbeszélő köteteket szokás írni, jobbára nem is mindig a csapatok vagy sztárok világát tükröztetve, hanem inkább a szerző–riporter maga kedvére formált szövegekkel, hangulatos vagy alkalmi tudósítások válogatásával tün-

¹ Vidacs Bea *Egy szebb jövő képei. A futball a kameruni közgondolkodásban*, 2009, Budapest, L'Harmattan, 200 oldal, 2100 Ft.

döklük előttünk. Noha nem kizárt az ilyesmi sem az Afrika Tanulmányok oldalain, ezúttal mindenképpen a meglepőbb változatról van szó. Terjedelmesebb kötetről, amely nem akar bennfenteskedni, sem egzotizálni vagy hősiesíteni, amikor a kameruni „Legyőzhetetlen Oroszlánok” nemzeti csapat sikerét és háttértalányait ismerteti, hanem magát a futballt, a sportot körülvevő nemzeti identitást, a politikai rendszerváltozást és a gyarmatosításhoz való viszonyt választotta témájául a szerző, s méghozzá nem is helyi születésűként, hanem vendégként, kutatóként, afrikanistaként és magyarként a közép-afrikai országban.

Vidacs Bea kötete két szempontból is unikum. Egyfelől a foci mint társas tevékenység népszerű voltát körülvevő vagy kiteljesítő sporttörténet, szurkolói kör, imázs és nemzeti dicsőség szempontjából, ezen belül épp a kameruni verzióból vett anyagai okán, másfelől pedig a szaktudományos érdeklődés tárgyává tett hétköznapiaság („populáris kultúra”-típus) okán, mely egy népszerű attrakció széles társadalmi és beágyazottsági közegének vizsgálatával az antropológiai megismerés és értelmezés lehetőségeit mutatja föl – mondhatni a szemünk láttára csinál fociantropológiát és nemzeti imázs-elemzést. Utóbbi már azért is fontos, mert bár a nemzetközi politikában, a sportkapcsolatok és a sportdiplomácia történetében roppant komoly jelentősége van a mindenkori nemzeti futball állapotának és a győzelmek/vereségek nemzetközi piacának, de ennek mindenképp alapfeltétele a nemzeti futball kialakulása, piacképessége, oktatási és utánpótlási háttere, kormányfinanszírozási vagy magántőkebevonási/szponzorálási bázisa mögötti értékrendszer is. Erre viszont csak akkor és azok ébredhetnek rá, akik magát a labdarúgást is egy testi kultúra → szellemi hagyomány → alkalmazkodóképesség folyamatban látják vagy segítik, élvezik vagy kihasználják. A könyvben (*Egy szebb jövő képei. A futball a kameruni közgondolkodásban*) a kameruni futballcsapat szerepel, mint első afrikai válogatott, amely Argentínát is legyőzve a világbajnokság negyeddöntőjébe jutott 1990-ben, és 2000-ben Sidneyben olimpiai aranyérmes lett, de a nemzetközi sikereken túli hazai problematikák és örömök tere is egyúttal, melyek mint minden társadalom valóságos terei és csoport-problémái, alkalmat kínálnak a kutató számára a (mások által csupán ritkán elemzett) focikörkép megalkotására. Tehetné ezt a Szerző egy izgalmas légkör bemutatásával, egy mozgási és játék-stratégia elemzésével vagy milliomossá lett játékosok életútjának népszerű bemutatásával is, ám választása mégsem kizárólag ezekre esik, hanem a sport mint eszköz, a játék mint győzelmi esély, s az erre épülő nemzeti identitás mint állapot bemutatására. A fejlődni nem hagyott egykori gyarmat „afropesszimista” bemutatása helyett ugyanakkor Vidacs Bea éppen a posztkoloniális állapot teljesebb raj-

zának megalkotására törekszik, a hajdani gyarmati világ (mint kontextus) leírása révén. Az államiság kérdése itt a belső konfliktusmezők átalakulása és a túlhatalom biztosítása útján válik erőteljesen kortárs problematikává, melyeket a szerző a hatalmi felsőbbtség (kolonizátori) és az alattvalói létszférákra osztott társadalom elszakadási védekezéseként, a közpolitikai tehetetlenség eluralkodásához kapcsol. Főként a „társadalmi erkölcs és politikai elszámoltathatóság” modelljével szembeni nemzeti–nemzetalatti ellenállás dimenziói között leli meg értelmezését annak, miként vált a politikai pátthelyzetben is érvényesülő kritikai attitűd a politikum számára az erőszakerlés eszközének tekintett futball-mediatizálás tárgyává. Az emberek frusztrált tömegei, a társadalom „zombifikációja” olyan stratégiává formálódott, amelyben a reményvesztettség eszköztára kihat(ott) az alárendeltségek és mentalitások összességére, s ebben mint folyamatban a 2006 óta zajló hatalmi–politikai változások is átalakulást eredményeztek. Mindez az 1987 óta zajló gazdasági válság, széteső társadalmi univerzum és lepusztuló közérzet közegében a napi túlélésért küzdő–ügyeskedő emberek végtelen tömegeit is áthatja maga a helyzet révén – következésképp magának a kutatónak és a helyzet elemzőinek is egyszerre kell kívül és belül lennie a problémák körén, hogy értelmezni bármit is jogosultan próbáljon, s ne a „nemzetközi politikai befolyás” távolságtartó érdekszemponthai szerint okoskodjon.

A szerző a labdarúgást olyan világképi és ideológiai felületnek tekinti, amelyben kézenfekvően tükröződnek a társadalom életének problematikái, konfliktusai, összefüggési rendszerei. Sőt, mint hangsúlyozza, valamiféle ideológiai vízióként és ethosz felületeként is használható az a tünet-együttes, amely „Kamerun vonatkozásában (és valószínűleg máshol is) több mint a világkép pusztá reflexiója. Szimbolikus természetéből adódóan a futball többértelmű, számtalan értelmezést tesz lehetővé. /.../ arra is módot nyújt az embereknek, hogy olyannak képzeljék el a világot, amilyennek lennie kellene. Ezért a visszatükrözött valóság átalakításának legalább a lehetőségét felcsilanthatja...”, vagyis egyszerre lesz világkép és ethosz is (amilyen, és amilyennek lennie kellene). De amennyiben a világkép a rendről vallott legátfogóbb elképzelés, ez éppen Kamerunban maga a rendetlenség lenne – főképpen az utóbbi évtizedekben, hiszen a kilencvenes években még „a nyilvánosan hangoztatott valóság” ennek éppen az ellentéte volt, azzal a többlettel, hogy eredendően a 19. század európai sportjainak fegyvertárából származó küzdés és fegyelem és fair play korántsem volt jellemző a kameruni helyzetre, hiszen mindezt kívülről októrálták rájuk – ők azonban internalizálták, beemelték, átvételre és megerősítésre ítélték. A „férfiak nevelését” archaikus pátosszal vállaló edzők például mintegy meghaladni töreksenek a gyarma-

tosítottság érzéséből fakadó, etnikai és kulturális értelemben is érvényesülő szegmentálódást, helyette a zombifikációs és posztkoloniális érzület ellentéteként sugallt életképességbe, a „nagyok” legyőzésének és a küzdésképeség fokozásának programjába fektetik energiáikat. E szituációban jelen van a tradicionális törzsi értékrend is, de a posztmodern, fejlődésre orientált és sikerképességre predesztináló attitűd is. Hiába az infrastrukturális elmaradottság vagy a posztgyarmati függésrend, a jövő reményteli víziója segít abban, hogy egyszerre gyűlöljék is, meg alázattal és utánzással is fogadják a megmérkőzés folytonos kihívásait a sportszerűség értelmében – ezzel a nagyvilág őket személyükben elismerő, saját jogon egyenlőnek tekintő közérzetét identifikálják. A sport elvben szigorúan teljesítmény-elvű rendszeréről mindenki tudja, hogy külső körülményektől (szponzoráció, játékosok vásárlása, játékfeltételek, szurkolói körök tagoltsága, csapatok közötti rivalizálás stb.) függ, de mintha „a jobbik győzelme” számukra eszköz és hit volna a környező világ egyenlőtlenségeinek, igazságtalanságainak visszafordításában. A kétségbeesés és cselekvésképtelenség helyett így lesz a fociból morális többlet, erény, szimbolikus tőke és revans lehetősége, magából a fociból pedig az identitások megtisztulása révén elérhető, a társadalmi törésvonalakat fölülíró életviteli és értékrendi megoldás. Ekként azonban a leggyakoribb (politológusi, történészi) identitás-leírás mellett, a nacionalizmus és az etnicitás érvényesülésével sokszor ellentétben is, a futball válik olyan kontextus-függő értelmezési tér részévé, ahol az „afrikai rassz” éppúgy a nemzeti közösség építő erejévé lehet, mint az európaiak számára a könyvnyomtatás és kapitalizmus szellemisége vagy a nemzetállamiság erjesztő ereje, „képzelt közössége”...

A kötet a kiadói bevezetőt követően a kameruni „miniatűr Afrikát” jeleníti meg földrajzi, etnikai, gyarmati és függetlenségi korszakában, majd a kilencvenes évek politikai (többpártrendszeri) vívmányait és a posztgyarmati örökség helyzetét, hogy ezen belül helyezze el a labdarúgás szerepét, állampolitikai célrendszerre válásának módját. Ezt a hétköznapi futball-sztori követi, szurkolók, csatárok, amatőrök és profik, csapatok és botrányok, győzelmek és kedélyhullámzások korszakaival, majd a nemzetkép és világbajnokság viszonya, nacionalizmus és etnicitás relációi, nemzetépítési és csoportkulturális narratívák rendszerének bemutatása, hogy azután a „fehérek és franciák” reprezentálódásán túl a remények és a jövőépítés víziójaig vezesse az olvasót.

Vidacs Bea kulturális antropológus, egyetemi tanulmányait az ELTE néprajz és angol szakán végezte, majd a nyolcvanas években az Egyesült Államokban szerzett doktori fokozatot (City University, New York), terepkuta-

tásait Magyarországon és Kamerunban végezte, oktatóként hazai és amerikai egyetemeken töltött éveket. Kiemelkedő érdeklődési területe lett a futball antropológiája, melyet éveken át kutatva (ebből két évet Yaoundé csapatainak szentelve) adja át most összegzését, amelyet az antropológusok (s köztük, vagy akár még az afrikanisták) között is ritka témakörből vesz. Kötete roppant izgalmas munka, szakmai szemmel nehezen eldönthető, hogy a politikai antropológia kedvenc területeitől vett etnikai, nemzeti, társadalomrétegződési, hatalomgyakorlási tematika mellett inkább a posztkoloniális korszak afrikai ébredéseinek egyikét, a globalizációs folyamatok valamely lokális eseménymenetét, vagy a nemzeti kultúrák közt újonnan rangra emelkedő „focinemzet” státuszt elemzi-e alaposabban, vagy a komplex kultúrakutatás eszköztárát viszi a kameruni futballstadionokba és környékükre. Nincs „kedvenc törzse”, nem kellett ideológiai vagy világnézeti pozíciót felvennie, s nem köteleződött el szubkulturális berkekben a végtelenségig... – példásan, tanítanivaló mélységben járja körül választott témáját, a sport etnosztát, a jövőbe ívelő reményeket és az ironikus, önkritikus kreativitást együttesen.

Annyit pedig már a téma jövőjéről is biztosan lehet tudni, hogy a dél-afrikai labdarúgó világbajnokság, valamint a sportszociológia és fociantropológia hazai terepválasztási lehetőségei további mély megértés lehetőségeit nyitják Számára, akár a kameruni futballisták lehangoltan is reményteljes vízióit követve, akár más tünemények nyomába eredve...